

ЎҚУВЧИ ЁШЛАРИМИЗ ОНГИГА САЛБИЙ ТАЪСИР ЭТУВЧИ МАЪНАВИЙ ТАҲДИДЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШДА МАЪНАВИЙ ТАРБИЯНИНГ САМАРАЛИ ВА ТАЪСИРЧАН УСУЛЛАРИ

Қулматов Норқобил Эшмаматович

Самарқанд давлат ветеринария медицинаси, чорвачилик ва биотехнологиялар университетининг Тошкент филиали, катта ўқитувчи, ёшлар масалалари ва маънавий-маърифий ишлар бўйича декан ўринбосари

[+99891-166-22-35.norqobil.65@mail.ru](mailto:norqobil.65@mail.ru)

***Аннотация:** Ушбу мақоланинг мазмунида мамлакатимиз таълим-тарбия тизимида илм-фаннинг ривожланиши асосида ўқувчи ёшлар онгига салбий таъсир этувчи маънавий таҳдидларнинг олдини олишда маънавий тарбиянинг самарали ва таъсирчан усуллари баён этилади.*

***Калит сўзлар:** Ўқувчи ёшлар, илм-фан, таълим, тарбия, маънавий тарбия, усул, восита, ватан, ватанпарварлик, маънавият, таҳдид, маънавий таҳдид, мафкуравий таҳдид, ички маънавий таҳдид, ташиқи маънавий таҳдид.*

***Аннотация:** В содержании данной статьи, исходя из развития науки в системе образования нашей страны, описаны эффективные и действенные методы духовного воспитания в профилактике духовных угроз, оказывающих негативное влияние на сознание учащейся молодежи.*

***Ключевые слова:** Студенческая молодежь, наука, образование, воспитание, духовное образование, метод, средства, Родина, патриотизм, духовность, угроза, нравственная угроза, идеологическая угроза, внутренняя нравственная угроза, внешняя нравственная угроза.*

Annotation: *In the content of this article, based on the development of science in the educational system of our country, effective and effective methods of spiritual education are described in order to prevent spiritual threats that negatively affect the minds of young students.*

Key words: *Student youth, science, education, upbringing, spiritual education, method, means, motherland, patriotism, spirituality, threat, moral threat, ideological threat, internal moral threat, external moral threat.*

КИРИШ: Тадқиқот ишининг долзарблиги: Мустақил Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий ва маънавий-маърифий соҳаларининг ривожланиш жараёнларида унинг келажагини таъминлайдиган ёш авлоднинг, жумладан ўқувчи ёшларимизнинг соғлом ва баркамол бўлиб вояга етиши мамлакатимиз тараққиётининг ривожланиш жараёнларида муҳим аҳамият касб этади. Бугунги ахборотлашув ва глобаллашув жараёнлари ниҳоятда кескинлашиб, кучайиб бораётган бир пайтда ўқувчи ёшларимизни ватанпарварлик руҳида тарбиялаб камол топтиришда, уларнинг қалби ва онгига киришга уринаётган маънавий таҳдидларнинг зарарли оқибатларини олдини олишда, таълим тарбиянинг, жумладан маънавий тарбиянинг ўрни ва роли беқиёсдир. Ўқувчи ёшларимизнинг бу борадаги энг асосий вазифаларидан бири бу ўзбек миллий давлатчилик тарихимизда ўтмиш аجدодларимиз ва ота-боболаримиз томонидан яратилган ва бизгача етиб келган бой маънавий меросимизни изчил ўқиб-ўрганиш, англаш, кадрлаш ва шу билан бирга миллий, диний ва умуминсоний қадриятларни чуқур англаганлари ҳолда, юксак илм-фан чўққиларини эгаллашлари лозим бўлади. Бу вазифа жамиятимизда бугунги куннинг энг долзарб муҳим устувор масалаларидан бири бўлиб турибди. “Биз ўз олдимизга мамлакатимизда Учунчи Ренессанс пойдеворини барпо этишдек улуғ мақсадни қўйган эканмиз, бунинг учун янги Хоразмийлар, Берунийлар, Ибн Синолар, Мирзо Улуғбеклар, Навоий ва Бобурларни тарбиялаб берадиган муҳит ва шароитларни яратишимиз керак. Бунда аввало, таълим-тарбияни ривожлантириш, соғлом турмуш тарзини

қарор топтириш, илм-фан ва инновацияларни тараққий эттириш миллий ғоямизнинг асосий устунлари бўлиб хизмат қилиши лозим. Ушбу мақсад йўлида ёшларимиз ўз олдиларига катта марраларни қўйиб, уларга эришишлари учун кенг имкониятлар яратиш ва ҳар томонлама кўмак бериш – барчамиз учун энг устувор вазифа бўлиши зарур. Шундагина фарзандларимиз халқимизнинг асрий орзу-умидларини рўёбга чиқарадиган буюк ва қудратли кучга айланади. Шу мақсадда, “Янги Ўзбекистон – мактаб остонасидан, таълим-тарбия тизимидан бошланади”[1], деган ғоя асосида кенг кўламли ислохотларни амалга оширамиз”. Ҳақиқатдан ҳам ўтмиш аجدодларимиз, ота-боболаримиз ўрнини босадиган бугунги кун ижодкорлари бўлган ўқувчи ёшларимиз айнан ана шундай билим ва кадриятлар асосида вояга етган тақдирдагина саводли ва онгли инсонлар бўлиб, мафкуравий иммунитетлари кучли ва ҳар қандай кўринишдаги маънавий ва мафкуравий таҳдидларга қарши тура оладиган етук комил инсонлар бўлиб вояга етадилар. Шундай экан биз танлаган “Ўқувчи ёшларимиз онгига салбий таъсир этувчи маънавий таҳдидларнинг олдини олишда маънавий тарбиянинг самарали ва таъсирчан усуллари” мавзуси бугунги кун учун энг долзарб мавзулардан бири ҳисобланади.

Муаммони ҳал қилиш йўллари: Аввало комил инсон тўғрисидаги назария ва услибиёт методологик жиҳатдан мустақиллик йилларида Ўзбекистон Республикасининг биринчи президенти Ислон Каримов асарларида, янги таҳрирда қабул қилинган Ўзбекистон Республикасининг Конституциясида, “Таълим тўғрисида”ги қонунда, кадрлар тайёрлаш миллий дастурида ва бошқа бир қатор ҳужжатларда ҳар томонлама кенг ва мукамал ишлаб чиқилган. Маънавияти бой, юксак ахлоқий, маънавий ва жисмоний фазилатлари ҳар жиҳатдан уйғун бўлган инсонгина комил инсон бўла олади. Бугунги кунда ҳаммамизга яхши маълумки, дунёдаги ҳар қандай давлат, ҳар бир миллат нафақат ер ости ва ер усти бойликлари, ҳарбий қудрати ва ишлаб чиқариш салоҳияти билан, балки биринчи ўринда, ўзининг юксак маънавиятли фуқаролари, ўқувчи ва талаба ёшлари билан кучлидир. Юксак маънавий

фазилатлар эгаси бўлган комил инсон, нафс хуружини, моддий лаззатларга бўлган мойиллик ожизлигини енга оладиган инсондир. Инсонни комил ва мукаррам инсон мартабасига кўтариш унинг маънавиятини юксалтириш демакдир. Ҳар бир жамият таянадиган маънавий қадриятлар қанчалик миллий ва умуминсоний мазмунга эга бўлса у шунчалик умрбоқийдир.

Таклиф ва тавсиялар: Янги Ўзбекистон заминимизда эзгу мақсадлар йўлида амалга оширилаётган ишларни изчиллик ва қатъийлик билан давом эттириш эса ҳозирги даврда давлатимиз сиёсатининг диққат марказида турганлиги билан изоҳланади. Таълим-тарбия, жумладан маънавий тарбия ўқувчи ёшларимизнинг онглилик, билимлилик, маънавий ва ҳуқуқий маданияти даражасини бойитадиган энг муҳим омил ҳисобланади. Бугунги ахборотлашув ва глобаллашув жараёнлари шиддат билан ривожланиб бораётган бир даврда давлатимиз фуқароларининг, жумладан ўқувчи ёшларимизнинг тинч осуда ҳаётларига жиддий хавф солаётган бир қатор таҳдидлар мавжуддир. Аввало, “таҳдид” ҳақида икки оғиз сўз айтиб ўтишни лозим деб билиш мақсадга муддаодир : “таҳдид” тушунчаси тўла маънода сиёсий лексиконга Ўзбекистон Республикасининг биринчи президенти Ислоом Каримов томонидан 1994 йил 22 сентябрда, Олий Мажлис сессиясида сўзлаган нутқида биринчи бор киритилган эди. Шундай экан, мамлакатимизда таҳдид ва уни бартараф этишнинг илмий ва амалий асосларини очиб бериш, уларни чуқур таҳлил қилиш бевосита Ислоом Каримов номи билан боғланган. “Таҳдид” ижтимоий-сиёсий вазият бўлиб, у муайян тарихий даврда аниқ бир мақсадга, яъни ижтимоий тизим сифатида давлатнинг сиёсий асосларини заифлаштиришга, емиришга, шунингдек, инсон ҳаётининг фаолиятини издан чиқаришга, умуман яшашни чигаллаштиришга қаратилган худудий-минтақавий, умумсайёравий омилларнинг кириб келиши туфайли содир бўлади. Бундан ташқари қадимги тарихий ёзма манбалардан бир ҳисобланган, зардуштийлик динининг асосини ташкил этувчи “қатъий қонунлар” тўплами бўлмиш “Авесто”нинг “Видевдот” китобида таҳдид ҳақида жумладан шундай дейилади: “Агар инсон кўлига қурол олса, бу таҳдиддир. Агар шу қурол

билан (хавф солиб) ўқталса бу хужумдир”[2]. Бугунги глобаллашган замонимизда таҳдидлар турли-туман кўринишлада бўлиб: ички ва ташқи, катта ва кичик, макон нуқтаи назаридан эса узоқ ва яқин бўлиши мумкин. XX аср охири ва XXI аср воқеалари шундан гувоҳлик бериб турибдики, таҳдидларни тоифалашда уларни шартли равишда – иқтисодий, ижтимоий (социал), сиёсий, экологик, демографик, ҳарбий, табиий, иқлимий, маънавий ва мафкуравий таҳдидларга ажратиб кўрсатишимиз мумкин. Ташқи маънавий таҳдидларга – Ўзбекистонимизнинг давлат чегарасини бузишга ҳаракат қилиб, ташқаридан кириб келувчи ташқи таҳдидлар, жумладан диний экстремизм ва фундаментализм, диний ақидапарестлик, ваҳобийлик, терроризм, буюк давлатчилик шовинизми ва агрессив миллатчилик, наркотик савдоси, халқаро терроризм, ахлоқсизликни тарғиб қилувчи ғарб оммавий ахборот тизимлари, одам савдоси, жумладан ёш болалар ва аёлларни сотиш билан боғлиқ жиноятлар ва бошқа бир қатор жиноятлардир. Ички маънавий таҳдидларга эса ўз юртига, ватанига, ватандошларига зарар етказишга қаратилган ғайриинсоний ғоя ва ҳатти-ҳаракатлардир. Жумладан: Носоғлом маҳаллийчилик ва уруғ-аймоқчилик, қариндош-уруғчиликнинг авж олиши, ён атрофидагиларни менсимаслик, миллатчилик, ватандошининг ҳаққиға хиёнат қилиш, кооррупция ва жиноятчилик, “маънавий миграция” яъни (бахтини ўз ватанидан эмас, ўзга юртлардан қидириш, одамларни бой-камбағалга бўлиб муомила қилиш, порахўрлик, коррупция, кўполлик, ашаддий миллатчилик, ортиқча мол-дунёга ҳирс қўйиш, бефарқлик, лоқайдлик, ўзлигини англамаслик ва бошқа иллатлар тўғридан-тўғри ватанимиз тараққиётининг ривожланишига тўсиқ бўлаётган ички маънавий таҳдидлардир. Бу ички таҳдидлар қанчалик кўп тарқалса ўқувчи ёшларимизнинг ғоявий бирлигига шунча кўп зарар етказади, пораканда қилади, ҳамжихатликка путур етади. Дунёнинг мафкуравий манзараси кескин ўзгариб бораётган, ахборотлашув ва глобаллашув жараёнлари шиддат билан жадаллашиб кетган бугунги кунда янги Ўзбекистонда ўқувчи ёшларимизнинг онги ва қалбига ҳужум ва хуруж қилишга уринаётган таҳдидлардан бири, бу,

маънавий таҳдидлардир. Маънавий таҳдидлар маънавий тарбияни издан чиқаришга қаратилган асосий хавф-хатарлардан бири ҳисобланади. Ўзбекистон Республикасининг биринчи президенти Ислоом Каримов бу ҳақида ўз даврида шундай фикр билдирган эди. “Маънавий таҳдид деганда, аввало, тили, дини, эътиқодидан қатъий назар, ҳар қайси одамнинг том маънодаги эркин инсон бўлиб яшашига қарши қаратилган, унинг айнан руҳий маънавий дунёсини издан чиқариш мақсадини кўзда тутадиган мафкуравий, ғоявий ва инфор­мацион хуружларни назарда тутиш лозим, деб ўйлайман”[3].

Кутилаётган ижтимоий самара(натижа): Турли маънавий ва мафкуравий таҳдидларнинг халқимиз миллий, маънавий, диний томирларига болта урушини, улардан бизни бутунлай узиб ташлашдек ёвуз, қабих мақсадларни кўзлашини, мана шу аччиқ ҳақиқатни жамиятимиздаги ҳар бир инсон, ҳар бир ота-она, ҳар бир ўғил-қизларимиз чуқур англаб олишлари зарурлигини бугунги кунда ҳаётимизнинг ўзи кўрсатиб турибди. Бундай маънавий ички ва ташқи таҳдидларнинг олдини олиш учун оилада ота-оналаримиздан, таълим муассасаларида устоз-мураббийларимиздан хушёрликни йўқотмаслик, ўқувчи ёшларимиз тарбиясида асло бепарво бўлмасликлари қатъий талаб қилинади. Мен Абдулла Авлонийнинг “Тарбия биз учун ё ҳаёт – ё мамот, ё нажот – ё ҳалокат, ё саодат – ё фалокат масаласидир” деган фикрини кўп мушоҳада қиламан. Буюк маърифатпарварнинг бу сўзлари асримиз бошида миллатимиз учун қанчалар муҳим ва долзарб бўлган бўлса, ҳозирги кунда биз учун ҳам шунчалик, балки ундан ҳам кўра муҳим ва долзарбдир. [4]. Ўз навбатида жамиятдаги маънавий таҳдидларга қарши туриш учун юртимиз фуқаролари ва ўқувчи ёшларимиз ўз аҳилликлари ва бирдамликларини сақлаб, миллий манфаатлар йўлида қатъият билан, хушёр туришлари лозим бўлади. Бу жараёнларнинг амалга оширилишида олий ва ўрта махсус, халқ таълими муассасалари ходимларининг фаолиятларидаги масъулият ва фидоийлик ҳиссининг аҳамияти аниқ-равшан бўлади. Олий таълим муассасалари ходимлари ўқувчи ва талаба ёшларимиз тақдирлари учун жавобгар шахс, керак бўлса, тинчлигу-ҳаловатидан воз кечиб

фаолият олиб боришлари керак бўлади Ўқитувчи-устозлар ўқувчи ва талаба ёшлар билан қанчаик яқин бўлса, бу нарса уларнинг тарбиясига ҳам шунчалик ижобий таъсир кўрсатади. Баъзан шундай ҳолатлар ҳам бўладики ўқитувчи-мураббий тўрт йил давомида ўзи устозлик қилаётган гуруҳларга маъруза ўқийди-ю, аммо бирор марта ҳам ўша гуруҳдаги ўқувчи-талаба ёшларнинг яшаш турмуш тарзи билан қизиқмаган, ёки кам эътибор берган бўлиб чиқади. Бундай ҳолатларда эса ўқувчи ва талаба ёшлар орасида бир қолипга тушиб қолишлик, ҳаётдан зерикиш, боқимандалик, давлат ҳокимиятининг бошқарув тизимига ишончсизлик, ўз ҳуқуқ ва эркинликларини яхши билмасликлари натижасида ўз ижтимоий ҳолатидан норозилиги, бойлик ортидан қувиш оқибатида енгил даромад топишга иштиёқмандлик, ўз манфаатини давлат ва бошқалар манфаатидан устун қўювчи, маънавий қашшоқ, фақат бугунги кун дарди билан яшовчи, келажагини кўра олмайдиган, ижтимоий-сиёсий жараёнларга мутлақо бепарво ва бефарқ, тушкун кайфиятдаги кўринишлар ҳам учраб туради. Бундай салбий ҳолатларнинг олдини олиш учун авваламбор устоз-ўқитувчи ўз фаолияти давомида қуйидаги жиҳатларга диққат-эътиборини қаратиши лозим бўлади.

–устоз-ўқитувчи ўзи таълим-тарбия бериб келаётган гуруҳлардаги ҳолат, шарт-шароитлар, муаммолар ҳақида аниқ тасаввурга эга бўлиши керак.

–маънавий-маърифий ишларга алоқадор ҳар қандай чора-тадбир, учрашув ва давра суҳбатларидан бохабар бўлиши керак.

–кутубхона, китобхонлик, турли хил тўғарақлар ишини янада жонлантиришга доимий эътиборини қаратиши керак.

–шарқона удумларимиз, қадриятларимизни жонлантиришга қаратилган турли-туман тадбирлар уюштириб туриши керак.

Хулоса қилиб шуни айтишимиз мумкинки ғоявий бирлиги мўрт миллатнинг давлат хавфсизлиги ҳам мўрт бўлади. Тарихдан шу нарса маълумки барча замонларда ҳам маънавияти кучли, ишонч ва эътиқоди мустаҳкам миллат ва элатлар бир тану бир жон бўлиб, ҳар қандай кўринишдаги таҳдидларни, у ташқаридан келадиган ташқи таҳдид бўладими ёки ички таҳдид бўладими

қатъий назар, тез ва соз бартараф этган. Мафкуравий ва маънавий бирлиги ичидан ёки ташқаридан бузилган миллат ва элат эса мағлуб бўлиб, мустамлакага айланган. Ўзбекистон Республикасининг миллий истиқлол ғояси ва мафкураси ҳар қандай кўринишдаги ташқи ва ички маънавий таҳдидларга қарши тура оладиган ғоявий қурол, маънавий мезон бўлиб, ўқувчи ёшларимизга миллий ўзликларини англашларида, тарихий-сиёсий ва ижтимоий жараёнларни, воқеликларни тўғри англаб етишларида дастуриламал бўлиб хизмат қилади. Зотан, улуғ бобомиз ҳазрат мир Алишер Навоий айтганларидек:

”Эрурсен шоҳ, агар огоҳ сен-сен Агар огоҳ сен-сен, шоҳ сен-сен”.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Президент Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга ва Ўзбекистон халқига мурожаатномаси. 2020 йил 29 декабр
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 29 апрелдаги “Ўзбекистон Республикаси халқ таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5712-сон фармони.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октабрдаги “Ўзбекистон Республикаси Олий таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-11-Ф-5847сон фармони.
4. И.А.Каримов. Юксак маънавият енгилмас куч. Тошкент.: Маънавият, 2008 йил, 110-бет
5. Авеста: “Видевдот” китоби. Тошкент.: ТошДШИ нашриёти, 2007 йил, 27-бет
6. И.А.Каримов. Жамиятимиз мафкураси халқни-халқ, миллатни-миллат қилишга хизмат этсин. “Тафаккур” журнали бош муҳаррирининг саволларига жавоблар. Тошкент-“Ўзбекистон”-1998 йил, 17 бет